

Studiedag projekt Ursprungsmärkning Gutefår och Gutekorn tisdagen den 30 juli 2013

Del I

Utfärd till Lilla Karlsö

Lilla Karlsö är ett urgammalt betesland för får och för bevarande av många släktleds sätt att bruka och bevara jorden. Sedan den 10 maj 1955 är ön fridlyst som naturminne och en stam på 75 tackor fick sörja för släktens fortbestånd. Idag betas ön av en besättning Gutefår. Gutefåret är en mycket gammal lantras, Sveriges äldsta och mest ursprungliga fårras, som räddades i början på 1900-talet. De fann då sin hemvist på Lilla Karlsö och den enda kvarvarande ursprungsbesättningen har sedan dess betat på ön, precis som på bronsåldern. Ön ägs idag av Naturskyddsföreningen.

Samling vid Djupvik kl 08.15. Ett tappert gäng rustade för regn ger sig av mot Lillön med båten Dalarö som tar sig till ön på ca en halvtimme och har betydligt bättre bekvämligheter än de kuttrar som en gång trafikerade sträckan och som tog nära en timma på sig dit. Deltog: Riina Noodapera, Odd och Karin Nygård, Sten Rosvall, Tina Fernlund, Hans Larsson och Eva Tronarp, Elisabet Gellerstedt, Anna Törnfeldt, Birgitta och Erik Kallings, Erik Rudstedt, Mårten, Björn, och Anncatrin Hjernqvist.

Vid framkomst möttes vi av Familjen Hjernquist och fika vankades med info om fåren på Lilla Karlsö samt förhållningsorder inom reservatet.

Ön har en mycket särpräglad geologi, ett unikt växt- och fågelliv och en speciell kulturhistoria. Den är därför ett välbesökt naturreservat. Den är också ett Natura 2000-område samt ett IBA (Important Bird Area) med flera fågelskyddsområden. Öns yta är 160 hektar.

Från bronsåldern (1 700 - 500 f.Kr.) finns på Lilla Karlsö gravrösen och från järnåldern (500 f.Kr. - 375 e.Kr.) flera skeppssättningar.

Lilla Karlsö domineras av en nästan cirkelrund högplatå, vars högsta del når 66 meter över havet. Platån inramas i norr och söder av strandslätter, men i öster och väster stupar klintarna nästan rakt ned i havet – Gotlands högsta och mäktigaste klintstup. På ön betar den mest ursprungliga besättningen av det behornade gutefåret, Sveriges äldsta fårras. Fåren ser ut som fåren gjorde på bronsåldern.

I början av 1900-talet försvann de behornade fåren snabbt ur det svenska lantbruket, sedan Lantbruksstyrelsen 1923 beslutat om att "horn eller större hornknappar må ej tillåtas".

På bilden mäktiga horn som dekoration på kaminen i stugan.

När blott ett litet antal gutefår på några få besättningar runt om på Gotland återstod, samlade Svenska Naturskyddsföreningen ihop en besättning för att kunna bevara stammen. När föreningen köpt Lilla Karlsö beslutades att denna rest skulle få en fristad på ön. Den 25 maj 1954 skeppades de första gutefåren (också kallade "åilambi", ö-får, eller "hånnlambi", hornfår) ut till ön. Besättningen utgjordes då av en bagge, 23 tackor och 27 lamm. Nu uppgår fårstammen på ön till cirka 130 tackor, 25 baggar och 150-250 lamm. Lilla Karlsö betraktas i dag som rasen gutefårets "hemort". Ett viktigt skäl till att skydda gutefåret är att anlag, som avlats bort i modern fårskötsel, men som kan visa sig värdefulla i framtiden, på detta sätt bevaras i en levande genbank. Gutefåren är mycket härdiga, och kan gå ute året runt. I dag betar de på Lilla Karlsö från den 1 april till oktober/november då de tas hem. Januari till mars finns de hos ägaren inne på Gotland och har tillgång till ladugård.

Björn Hjernquist berättar om förutsättningarna för fårbeta mm på ön strax innan regnet börjar strila ner.

Dags att ta på regnkläderna. Dimman tättnar, efter att ha lättat tillfälligt och vi börjar ta oss fram över Suderslätt i jakten på flocken. Regnet tilltar och vi måste ta oss upp till platån. Samtliga tar sig upp trots att klippor och stenar nu blivit ganska hala i det tilltagande regnet.

Vi spanar runt och har svårt att orientera oss och veta väderstrecken!
Jag skjuter en bild från höften och där står de!

Vi får nöja oss med upplevelsen av besöket som tenderar bli mycket våt. Vi får ta oss nedåt igen, men vilket håll ska vi gå?

Väl nere igen, nedför trappa med räcken där det var som brantast möts vi av besked att alla lämnar ön nu eftersom det ska blåsa upp. Sådant är ö-livet och vi har fått erfara hur det kunde vara i tidernas morgon. Blöta som vi alla är känns det bra att torka sig lite i bekväm och uppvärmd transport mot Djupvik och en väntande lunch.

Vi avslutar med en liten frågestund och funderingar framåt.

Efter den gemensamma lunchen i Djupvik fortsatte några mot nya angelägenheter och ett litet gäng fortsatte diskussionerna på Nyhagsgatan 10 i Hemse där ljudnivån möjliggjorde samtal bättre än på restaurangen i Djupvik.

Elisabet Gellerstedt, Birgitta och Erik Kallings, Odd Nygård m fru samt undertecknad. Telefonkontakt med Katarina Amér som varit på en lika blöt hästpremiering i Sjonhem som vår fårjakt på Lillön. Diskuteras hur gå vidare med att bilda förening som tar arbetet vidare med certifieringen av Gutefåret.

Del II

Fältvandring i Kulturspannmål, Lövsta och Vallstena

Efter avslutade diskussioner var det dags att packa kvällens kaffekorg och bege sig till Fältvandring i Kulturspannmål som var dagens andra etapp.

Samling 17.30 vid Lövsta. Eftersom det fortfarande duggregnade startade vi med en kortare genomgång av försöken på Hushållningssällskapet. Presenterades av Hans Larsson SLU Alnarp och Bo Pettersson försöksledare HS Gotland.

Deltagare i Fältvandring: Hans Larsson, Eva Tronarp, Riina Nodapera, Sten Rosvall, Birgitta och Erik

Kallings, Curt Niklasson, Ebbe Andersson, Anders Lekander, Tina Fernlund, Odd och Karin Nygård, Björn och Annacarin Hjernquist

Efter det åkte vi ut på Lövstas ägor för att se på de vårsådda försöken. Istället för ymnigt regn som på Lillön möttes vi av redig blåst.

Hans berättar om de olika sorterna och hur de kan vara intressanta framöver.

Det finns tex en Vårråg som skulle kunna lämpa sig för odling på Gotland, på lättjord, en naken havre och även naket 2- rads eller 6-radskorn att ätas som ris. Kallas även för Nordens Ris!

Gotlandskornet kan ha framtiden för sig som malkorn, om vi lyckas intressera bryggeriet för det, likaså att blanda med någon av våra vetesorter till veteöl, som kan vara mycket välsmakande.

Hans berättar att den lokalanpassade förädlingen är mycket viktig för att få fram just lokalanpassade sorter. Det arbetet upphörde redan på 1970-talet men är av största vikt att återupptas igen.

Dessa försök av höstsådda och vårsådda sorter som nu pågår finansieras av EKOFORSK och utförs av Hans Larson SLU Alnarp och Bo Pettersson försöksledare vid Hushållningssällskapet Gotland.

I samlad tropp beger vi oss vidare mot Vallstena och de höstsådda försöken som ligger vid Ebbe Andersson, Alvena.

Färgglatt på många sätt i landskapet!

Aftonen avslutades med gemensamt fika och prat om hur vi går vidare med Gutekorn-arbetet avseende certifieringen. Diskuterades vilka namn vi ska använda resp. inte vid en ansökan. Det är bra om Ardre-sorterna kan få namn där Ardre finns med. På etiketterna kan sedan de olika odlarna och gårdarna omnämnas där de odlats, precis som nu.

Dagen ingår i projekt "Ursprungscertifiering av Gutefår och Gutekorn" och finansieras av medel från Landsbygdsprogrammet.

Fältvandringen arrangerades av föreningen Gutekorn i samarbete med Studieförbundet Vuxenskolan.

Hushållnings
sällskapet

Kunskap för Gotlands framtid